

לאומרה אף צר"ה הרשות צידו, כי לא נתכוונו
לבטל את המנהג מחמת שום פקפוק, אלא
מחמת חקרן ספרים בלבד. כנלענ"ד.

(וּבְרֵאשִׁית שֶׁהַגֵּאֹן מו"ה אֶפְרַיִם זַלְמָן מֵרַגְלִיּוֹת
ז"ל הִרְגִישׁ בְּטַעֲמוֹת הָעוֹלָם, וְלִכֵּן
פִּירֵשׁ הַדָּבָר לְהַדִּיחַ בְּסִפְרוֹ מִטַּה אֶפְרַיִם סִי'
תַּרְכָּ"א ס"צ אִם יֵשׁ מִיֵּלֶה בְּצִהְכֵּנִי אֲוֹמְרִים
בְּסִלְיֻחוֹת וְכו', פּוֹמֹן זְכוֹר צְרִית הַשֵּׁיךְ לְמִיֵּלֶה
וְאֵל תִּפְרֹ וְכו', עכ"ל. וְהִרִי בְּפּוֹמֹן דְּעַרְ"ה אֵין
צוֹ אֵל תִּפְרֹ אֵלָּא בְּפּוֹמֹן הַמִּיּוֹחַד הַנִּזְכָּר.)

סימן ג

בְּעֵינֵי הַזְּהִירוֹת בְּקִרְיַת אֵלֶּף גְּנוּבָה
וּבְנִינַת קְדָמָא הַיֵּאֵךְ לְהַאֲרִיךְ בְּדַל"ת
שֶׁל אַחַד

ב"ה אֶסְרוּ חַג פֶּסַח תִּשְׁ"ךְ לַפ"ק
בְּיוֹן שְׁמַע"ב עוֹסֵק בְּתַקְנַת תִּשְׁצ"ר רִצְיָתִי
לְעוֹרֵר אוֹתוֹ בְּכַמָּה עֵינֵי אֲשֶׁר זֶה כַּמָּה
זִמְנֵי אֲנִי מֵנְטֵעַר עֲלֵיהֶם.

א. כִּידוּעַ מִמִּשְׁפָּטֵי לַה"ק שְׁחִיבָה שְׁקוּפָה עֵי"ן
אוֹ חֵי"ת אוֹ ה"ה וְנִקְוֶה בְּפִת"ח, שְׁנִרְיָכִים
לְקִרְוֹתָה בְּאֵל"ף גְּנוּבָה, כְּגוֹן נַח, גְּזוּבָה, גְּזִיעַ,
שְׁמַקְדִּימִים קְרִיאת תְּנוּעַת הַפִּת"ח לְקִרְיַת
הָאוֹת עֲנָמָה, [הֵן יֵשׁ צוֹה מַחְלוּקַת וְהַסְּפָרְדִּים
נִהְגוּ לְקִרְוֹתָה צוּי"ו הַנִּמְשַׁכֵּת אַחַר חוּל"ם, כְּגוֹן
נַח, גְּזוּבָה, וְצוּי"ד הַנִּמְשַׁכֵּת אַחַר צִיר"י וְחִיר"י"ק
כְּגוֹן יוֹדַע, גְּזִיעַ, וְכַמ"ש בְּמִנְחַת שִׁי פ'
צְרַאשִׁית, אֵלָּא מִנְהַג הָאֲשַׁכְּנַזִּים אֵינוֹ כֵּן אֵלָּא
קוֹרְאִים בְּאֵל"ף גְּנוּבָה, וְכֵן הַסְּכִים בְּס' חוֹמְרֵי
מִתְנִיחָא (לְאֲצִיּוֹ שֶׁל צַעַל תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל עַל

מִשְׁנִיּוֹת) צִדָּק מ' ע"ב, וְכֵן מִנְהַגְנוּ פְּשׁוּט
לְקִרְוֹתָה נַח, רוּחַ בְּאֵל"ף גְּנוּבָה וְלֹא צוּי"ו גְּנוּבָה].

וְהַגְּדָה צַעֲנִין חִיבָה שְׁקוּפָה חֵי"ת, הַכֵּל זְהִירִים
לְקִרְוֹתָה כְּרִאִי, וְצַעֲנִין חִיבָה שְׁקוּפָה
עֵי"ן א"א לְחַקֵּן אֵלָּנוּ, כִּיּוֹן שֶׁכָּבַר שֶׁצִּשְׁמַח דַּעַל
עַל מַכְמָה דוֹרוֹת לְקוֹרָא לְעֵינֵי אֶלְפִין, וְצִרְיָכִים
אֵנוּ לְהַמְתִּין לְצִיָּחַת הַמְּשִׁיחַ שִׁיהַפּוֹךְ אֵל עַמִּים
שְׁפָה צְרוּרָה, אֵלָּא צַעֲנִין חִיבָה שְׁקוּפָה ה"ה יֵשׁ
כַּמָּה וְכַמָּה שְׁזִהִירִים לְקִרְוֹתָה כְּרִאִי, וְכֵן לִימְדוּ
אֵלָּנוּ אֵת הַקְּטָנִים, אֵלָּא כֹּאֵן צַעֲיָה"ק הַרְגַּשְׁתִּי
שְׂרוּב הַקֵּהֶל אֵינֶם קוֹרְאִים כְּהוֹגֵן, וְכָבַר דְּצִרְתִּי
ע"ז עִם מַלְמָדֵי תִּשְׁצ"ר, וְאֵין רוּחִים לְשִׁמוּעַ חוֹךְ
מֵאֵלָּה שֶׁהוֹרְגוּ צוֹה מַקְטָנוֹת, וְאֵח"כ שְׁמַעְתִּי
שְׁצַח"ת ע"ח כָּבַר הַתְּעוֹרָרוּ צוֹה, אֵלָּא צִרְיָכִים
לְהַשְׁמַדֵּל לְחַקֵּן הַדָּבָר אֵלָּא מַלְמָדֵי תִּשְׁצ"ר, וְרַק
צְדוּחַק יֵשׁ לְלַמֵּד זְכוּת עַל הַקוֹרְאִים כֵּן, כִּי
לְכַאוֹרָה הוּא שִׁנּוּי גְּמוּרָה, וְלֹא יֵלְאוּ יָדֵי חוֹבֵת
ק"ש, אֵלָּא דַּק"ש נִאֲמַרְתָּ בְּכָל לְשׁוֹן, וְלֹא גִרַעַ
שִׁיבוֹשׁ זֶה שֶׁנִּהְגוּ צוֹ מַלְשׁוֹן אַחֲרָת.

ב. צַעֲנִין הַטְּעַמִּים אֵין מְצַדִּילִים צִין קְדָמָא
לְפִשְׁטָא, וּמַלְמָדִים אֵת הַיִּלְדִּים לְקִרְוֹתָה הַכֵּל
כְּמוֹ פִּשְׁטָא, וְיָדוּעַ שִׁישׁ הַצִּדֵּל גְּדוֹל צִינֵיהֶם,
שְׁפִשְׁטָא מֶלֶךְ וּמַפְסִיק, וְקְדָמָא מִשְׁרַת וּמַחְצָה,
וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר וְהוּבָא בְּמ"צ (סִי' קַמְצַ ס"ק ד')
שֶׁאִם טַעַה וְהַחֲלִיף מֶלֶךְ בְּמִשְׁרַת שְׁנִרְיָךְ לְחוֹזֵר
אִם הַעֲנִין הַמְּשַׁחֵה, אֵךְ לֹא נִהְגוּ כֵּן, וְלַעֲנִי"ד
קֶשֶׁה לִּיזְהַר צוֹה, כִּי לְפַעְמִים יֵשׁ טַפְחָא לְפָנֵי
סוּף פִּסְוִק, אֶפְיֵלוּ בְּמַקוֹם הַיּוֹם עַל לְצַבֵּךְ, אַע"פ
שִׁדְעוּ שְׁחִיבַת הַיּוֹם מוֹטְעַמַת בְּטַפְחָא, וְיֵשׁ
לְהַמְחִיק שֶׁהִיוּ אֲנָשֵׁי יִרְיָחוּ סְבוּרִים דְּלֹאוּ טַפְחָא
הֵיא אֵלָּא מֵאִילָּלָה שֶׁהֵיא מֵהַמְּשַׁרְתִּים, וּמִנֵּינוּ

הרגלי הקריאה של המקום הוא, וכנ"ל מדברי הגר"א.

גם ענין הקדמא אשחלל צ"נ לתקן.

עד כאן תשובת החכם.

וְלַעֲנֵד כֵּן מֵה שֶׁזָכֵר הַחֶכֶם שִׁיחֵי הַסֵּד
דברים שקשה מאד להרגיל בהן את

כלי הדיבור א"כ הורגלו מימי הנעורים, כגון קריאת העי"ן והחי"ת, וכן קריאת הה"א, כמ"ש צפהמ"ש להרמז"ס (פ"ק דעדיות מ"ג) צ"ש אבותיו. וכן מש"כ הגר"א והוכיח ממ"ש ע"ש צשדך הכנף פחיל, נמכוון לבית רפויה שהאשכנזים קורין אותה כמו וי"ו, ולפ"א

רפויה שקורין אותה צדיצוק השנים העליונים לשפה החתונה, וצ"אמת יש לקרותן כעין צי"ת או פ"א דגושות אצל צרפיון, וכן קריאת גימ"ל ודל"ת ומי"ו כשהן רפויים ל"ל כעין הדגושות אלא צרפיון, ועי' בספר מגן אבות להרשב"ץ (ח"ג דפוס ליורנו דף נד ע"ב) שכתב כדברי הגר"א והאר"י, [ועיין ביוסף אומן דפפד"מ ח"א סי' כ"ח שצימיו עדיין היו קצת מדקדקים לקרות גימ"ל רפויה כהוגן, וע"ש סי' כ"א שצימיו בני אשכנז עדיין היו קורין חי"ת כהוגן כעין ה"א, ורק בני פולין קראו חי"ת כמו כ"ף. אצל מש"כ שצני פולין צדו להם קריאה זו אישתימיתיה מ"ש צתה"ד (סי' רל"א) שצימיו כבר קראו כן בני אוסטרייך. וצני ריינוס קראו חי"ת כמו ה"א כמ"ש צלקוטי מהרי"ל צפי' התוס' דמיחל כמו סבאך מהול צמים (גיטין דף כ"ה עיי"ש). וצשו"ת מהרי"ל (סי' ל') קורא לצני ריינוס בני חי"ת (וע"ש צסי' נ"ו). אצל

מאיילא אף צ"ב תיבות, אלא שצספרינו כותבין אותן במקף, כגון וילא נח צפ' נח, "קפדה צ"א" ציחזקאל ו' כ"ה, ועוד. (ע' צס' משפטי הטעמים לרוו"ה שער צ' פ"א דף י"ב ול'), גם מלינו תיבת או מוטעמת צמלך, כגון צפ' ויקרא או צנצלת צהמה טמאה, מוטעמת יתיב (וצקלת חומשים מוטעמת מהפך, והוא טעות), וצסמוך או צנצלת שרץ טמא מוטעמת צוקף גדול, וע"כ שיש עוד קיבות לטעמים, מלצד הפסק הענין כי גלגול הדיבור והנשימה מכריח להפסיק את הדברים לפעמים אע"פ שאין הפסק ענין, וא"א להכריע מהר ולדקדק כולי האי צשעת קרה"ת כאשר העם ממחיין א"כ הענין משתנה מאד.

וזאת תשובת החכם שכתבתי אליו:

ב"ה כ"ח ניסן תש"כ

בענין הפת"ח צאלף גנובה יש קושי לתקן מפני שפעיה"ק רבים קורין ההי"ן אלפיי"ן, בכל זאת אצל אותם שיש קצת הצדל צ"נ אשחלל לתקן זה, ויש מקומות שזה כמעט חלילה חירוף וג' (כמ"ש צגמרא על וחיתי לה' המסתיר וגו') כגון צצרכת מלכות צית דוד מאר"ה חלמית ח"ו. ונראה לי שצבר גדול לימד אותנו הגר"א זצוקל"ה צתיקו"ז דף לח ע"ד "שצענין צג"ד כפ"ת קריאת הספרדים היא הנכונה" אעפ"כ לא שמענו שהוא ז"ל שינה מנהגו.

גם מזה גופא שאמרו צגמרא שעלג הקורא לאלפין עיינין לא יעבור לפני התיבה משמע שזולת התמיהה אין צוה קפידא כ"כ, ומה שאמרו קרא ולא דקדק הוא כנראה לפי

בלקט יושר סוף הלי' ר"ח משמע דרצני צני ^{היה} צני
חי"ת לאו היינו צני רינוסן.

אב הוהירות צפת"ח צאל"ף גנוזה וכן
ההבדלה צין קדמא לפשטא אין צריך
אלא שימת לב, כי אין צוה קושי לכלי הדיבור,
ואין אנו דנין על הללו הקורין ההי"ן אלפי"ן
אלא אדרבה על הקורין ההי"ן כהוגן אללא
שמקדימין קריאת הה"א לפני תנועת הפת"ח.
(ולא ידעו צמה יכשלו, שהרי מהאי טעמא
הה"א נקודה מפיק להוציא קריאתה בגלוי, שלא
יטעו זה מפני שנקודת הפת"ח קודמת לה
צקריאה).

ובב השיבושים שאין צידינו לחקן יש
להוסיף שכחת מצטא דל"ת רפויה,
כי רבים מתחבטים צק"ש היאך להאריך בדל"ת
של אחד בלא קלקול הקריאה, שהרי מן הדין
דל"ת זו נקראת צשו"א נח (ולא צשו"ע נע),
וקשה מאד להאריך צה, ועיין מש"כ מהרש"א
צצרכות (דף יג ע"ב צ צח"א) שאף הצקי צסתרי
תורה לא יאריך צה טובא כדי שתהא תפילתו
עם הציבור, ומימה שהרי כפי המצטא צצידינו
בלא"ה אי אפשר להאריך צה כולי האי.

אב לפי המצטא האמיתי (שנשתייר צידי צני
חימן) דל"ת רפויה נקראת צרפיון (כעין
מצטא זי"ן), ואפשר להאריך צה טובא אע"פ
שנקראת צשו"א נח.

ובן יש מתחבטים צק"ש צחיצת ולמדחם,
שהדל"ת צאה אחר פת"ח שהיא תנועה
קטנה ודינה לקרותה צשו"א נח, וכמעט א"א
שלא תחבלע צתי"ו הדגושה שלאחריה קמוכה

לה צחיצתה, אא"כ יקראנה צשו"א נע שלא
כדין, או יפסיק מעט צאמצע החיצה שלא כדין.
(וכעין זה קשה צחיצת נכחו צצפ' צשלח כפי
מצטא האשכנזים הקורין חיתי"ן כפי"ן, ועי"ז
צריכין להניע הנח או להפסיק מעט צאמצע
החיצה, וכן כאשר אצדתי אצדתי, ודומיהן).

אב לפי מצטא הדל"ת האמיתי אפשר ליזהר
שלא תחבלע צתי"ו דגושה, (אע"פ
שצריך גם צוה קצת זהירות כעין עשצ צשדך).

ובא מקום אחי להזכיר מה שהדפיסו צמקצת
מחזורים לר"ה ויוה"כ צפיוט האוחז
ציד וכו', החומך חיים וכו' צתי"ו דגושה,
וכוונת המדפיס היתה כי היכי דלא לישתמע
החושך ח"ו, וכן שמעתי על חכם אחד שהיה
זהיר בעלינו לשצח לומר לחקן עולם וכו' צתי"ו
דגושה, כי היכי דלא לישתמע לסקן לשון סכנה
ח"ו.

אב לענ"ד אין לחדש שיבושים נגד משפטי
לשה"ק מפני חששות כאלה, כי
השיבושים הישנים שאנחנו אנוסים צמצטאם אין
להקפיד עליהם כולי האי, ויש לדמותם למה
שאמרו ודלוגו עלי אהבה, כמ"ש החוס' (צע"ז
דף כ"ב ע"ב ד"ה רגלא) צשם מדרש שהקורא
הרן צמקוס אהרן השי"ת אוהבו ג"כ, וצטור
או"ח (סי' קמ"ב) צשם ספר המנהיג כתב ע"פ
מדרש זה שאין להחזירו אף צקריאת התורה
ויאל ידי חובתו. ונ"ל שכשם שהקצ"ה חס על
השיבוש של ע"ה שאין צו דעת ללמוד, כך הוא
חס על השיבוש שהורגלו צו הדורות וקשה לנו
לעוקרו.

ובי שלבו חרד יותר מדאי (בתיבת החותך ^{אוצר החכמה} שהוא מתוקן יותר, לא נמלט משני שיבושים וצתיבת לתקן) ואינו רוצה לחלוק כבוד למנהג המורגל, מוטב שילך אל בני תימן וירגיל לשונו בקריאת מי"ו רפויה כהוגן, אבל לא יחדש שיבושים, (והמדפיסים הנ"ל וכן החכם הנ"ל מסתמא לא ידעו מצטא בני תימן).

וראיה לדברינו שאין להדיש הרפה אפילו היכא דאיכא למיטעי יש להביא ממש"כ צ"י אהע"ו (סי' ל"ד) בשם הר"ן בשם בעל העיטור שעיקר הנוסחא [של צרכת אירוסין] הוא ע"י תופה בקידושין צ"י"ת, אלא מפני שהדייקנים קראוה לצי"ת ההיא רפה מפני שהיא סמוכה לה"א שהיא מאותיות אה"י ומרפות ג"ד כפר"ת טעו הסופרים וכתבו צו"י עכ"ל. וכ"כ בקצרה צח"מ (ס"ק ב') וכן הסכים הגר"א (בס"ק ד'). ויש ללמוד מכאן שהמדקדקים צהרו יותר לקרוא כהוגן מלחוש לטעות העולם. [ומש"כ התוס' בקידושין (דף י"ח ע"ב ד"ה כיון), שהניקוד משתנה היכי דאיכא למיטעי, י"ל דהני מילי התם שאין זה שיבוש שמשפטי לה"ק יש בהם שתי דרכי ניקוד כמו שהוכיחו התוס' שם, אבל דגשות הרפה שיבוש הוא שעוקר משפטי לה"ק לגמרי]. ואין סברא לחלק ולומר דמשמעות החושך ח"ו לסכן ח"ו חמיר טפי וכדאי לשבש ולעקור משפטי לה"ק על כן. ועי' השגת הראצ"ד פ"ב מהל' ק"ש ה"ט ותשובת הרצ"י צח"מ סי' ס"א ד"ה וכחז הרמז"ס.

ובעוונותינו הרבים נשתבשה לה"ק צידי כל ישראל. עי' בהקדמת הרב יעב"ץ ז"ל לסידורו. ואף מצטא בני תימן

סימן ד

בענין הקריאה הנכונה של קמין ופת"ח

עש"ק פ' במדבר כ"ח אייר תשכ"ט לפ"ק

למע"כ החכם המפורסם מעוז ומגדול בקש"ת מהר"ר ברוך בולידאנו שיחי' לאי"ש.

אחדשה"ט כמשפט ובראוי למעכ"ת.

איש אחד מן העיר קאזאבלאנקא שאלני שאלה כזו:

דברתי עם האיש ההוא לפני כמה זמן על החילוק בין קמ"ץ לפת"ח, כי מנהג רוב הספרדים שאינן מצדילין ציניהם, וכבר הזכיר זאת רבינו צח"י בפירוש התורה (ר"פ וירא עה"פ אם נא מנאחי חן צעיניך), ואע"פ שמכלל דבריו נראה שלא היה המנהג הזה פשוט בספרד צימיו, מ"מ מדברי הרד"ק בספר המכלול בתחילת הטור השני (נפעל) [והוא דף נ"ג ע"ב צדפוס ליק] מוכח דפשיטא ליה שאין